

Tratat de drept succesoral

Ediția a III-a, actualizată și completată

Vol. II. Moștenirea testamentară

Francisc Deak

Romeo Popescu

**Tratat de drept
succesoral**

Ediția a III-a, actualizată și completată
Vol. II. Moștenirea testamentară

Universul Juridic

București

-2014-

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin S.C. Universul Juridic S.R.L.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ISBN 978-606-673-308-1

I. Popescu, Romeo

347.65(498)(055)

REDACȚIE: tel./fax: 021.314.93.13
tel.: 0732.320.666
e-mail: redactie@universuljuridic.ro

DEPARTAMENTUL: telefon: 021.314.93.15
DISTRIBUȚIE: tel./fax: 021.314.93.16
e-mail: distributie@universuljuridic.ro

www.universuljuridic.ro

Cuprins

Abrevieri.....	19
Titlul III. Moștenirea testamentară	21
Capitolul I. Reguli generale cu privire la moștenirea testamentară	21
<i>Secțiunea I. Noțiunea de testament. Condiții de validitate.....</i>	<i>21</i>
§1. Definiția, caracterele juridice și cuprinsul testamentului	21
90. Precizări prealabile	21
91. Definiția legală a testamentului	23
92. Caractere juridice	24
93. Conținutul testamentului.....	26
94. Concluzii privind noțiunea de „testament”	31
95. Interpretarea testamentului	34
§2. Condițiile de fond pentru validitatea testamentului	38
A. Capacitatea	38
97. Regula	38
98. Incapacitățile de a dispune	39
99. Momentul în raport de care se apreciază capacitatea de a dispune prin testament.....	41
100. Sancțiunea incapacității legale de a dispune prin testament.....	41
101. Incapacități de a primi prin legate.....	42
102. Momentul în raport de care se apreciază incapacitatea de a primi prin legat și sancțiunea aplicabilă.....	48
B. Consimțământul.....	49
103. Reguli aplicabile	49
104. Existența discernământului – condiție pentru încheierea valabilă a testamentului.....	50
105. Consimțământul viciat parțial	52
106. Dolul	52
107. Sancțiunea.....	54
C. Obiectul și cauza.....	55
108. Precizări prealabile	55
109. Obiectul.....	55

110. Cauza	56
§3. Condiții generale de formă pentru validitatea testamentului	58
111. Precizări prealabile	58
112. Forma scrisă	58
113. Forma actului separat. Interzicerea testamentului reciproc	61
114. Sancțiunea nerespectării condițiilor de formă	63
115. Limitări ale efectelor nulității absolute și derogări	63
<i>Secțiunea a II-a. Diferite feluri de testamente. Condiții speciale de formă</i>	<i>67</i>
116. Enumerare	67
§1. Testamentele ordinare	69
A. Testamentul olograf	69
117. Noțiune	69
118. Avantaje și inconveniente	70
119. Scrierea	70
120. Data	73
121. Semnătura	76
122. Formalități ulterioare decesului testatorului	77
123. Forța probantă	78
123.1. Scrierea și semnătura	78
123.2. Data	79
B. Testamentul autentic	80
124. Noțiune. Reglementare	80
125. Avantaje și inconveniente	81
126. Autentificarea	83
127. Forța probantă	88
128. Înregistrarea testamentului autentic	89
§2. Testamentele privilegiate	91
129. Noțiune	91
130. Felurile testamentelor privilegiate	91
130.1. Testamentul întocmit în împrejurări excepționale	91
130.2. Testamentul naval și aeronautic	92
130.3. Testamentul militarilor	93

130.4. Testamentul celor internați într-o instituție sanitară	93
131. Reguli comune testamentelor privilegiate	94
§3. Alte forme testamentare	95
132. Considerații preliminare	95
A. Testamentul având ca obiect sume de bani, valori sau titluri de valoare	95
133. Reglementarea anterioară adoptării noului Cod civil	95
134. Testamentul sumelor și valorilor depozitate în sistemul noului Cod civil	98
B. Testamentul făcut de un cetățean român în străinătate	103
135.	103
Capitolul II. Regimul juridic al principalelor dispoziții testamentare	105
<i>Secțiunea I. Legatul</i>	<i>105</i>
§1. Noțiunea de legat. Desemnarea legatarului	105
136. Noțiunea de „legat”	105
137. Desemnarea legatarului	106
§2. Clasificarea legatelor	108
138. Criterii de clasificare	108
A. Clasificarea legatelor după obiectul lor	109
139. Feluri	109
I. Legatul universal	110
140. Noțiune	110
141. Precizări pentru unele ipoteze speciale	110
II. Legatul cu titlu universal	113
142. Noțiune	113
143. Precizări	113
III. Legatul cu titlu particular	115
144. Noțiune	115
145. Varietăți de legate cu titlu particular	116
146. Legatul uzufructului	120
147. Legatul bunului altuia (art. 1.064 C. civ.)	122
148. Legatul bunului indiviz	124
B. Clasificarea legatelor în funcție de modalități	126

149. Legatul pur și simplu	126
150. Legatul cu termen	126
151. Legatul sub condiție	128
152. Legatul cu sarcină (sub modo)	130
152.1. Sarcina excesivă a legatului cu titlu particular	132
153. Revizuirea condițiilor și a sarcinilor	133
§3. Unele aspecte comune privind efectele legatelor	138
154. Regimul fructelor bunurilor ce constituie obiectul legatului	138
155. Cheltuielile predării legatului	140
§4. Ineficacitatea legatelor	141
156. Noțiune. Cauze	141
A. Nulitatea legatelor	141
157. Regim juridic	141
B. Revocarea legatelor	143
158. Considerații generale	143
a. Revocarea voluntară	143
159. Reglementare. Noțiune	143
160. Revocarea voluntară expresă (directă)	144
161. Revocarea voluntară tacită (indirectă)	146
161.1. Întocmirea unui testament nou (ulterior)	146
161.2. Distrugerea, ruperea sau ștergerea testamentului olograf	152
161.3. Înstrăinarea voluntară a bunului ce constituie obiectul unui legat cu titlu particular	155
161.4. Distrugerea voluntară de către testator a bunului ce constituie obiectul legatului cu titlu particular	161
162. Retractarea revocării voluntare	162
b. Revocarea judecătorească	163
163. Noțiune. Cauze	163
164. Revocarea legatului pentru neîndeplinirea sarcinii	165
165. Revocarea legatului pentru ingraturitudine	167
C. Caducitatea legatelor	169
166. Noțiunea de „caducitate”. Deosebirea față de nulitate și revocare	169

167. Cazurile de caducitate	170
168. Decesul legatarului	170
169. Incapacitatea legatarului de a primi legatul	173
170. Nedemnitarea legatarului	173
171. Renunțarea legatarului la legat	174
173. Pieirea totală a bunului care formează obiectul legatului	175
174. Regimul legatului-sarcină	178
D. Destinația bunurilor care au constituit obiectul unui legat ineficace	178
175. Regula	178
176. Excepții	180
176.1. Substituția vulgară	181
176.2. Legatul conjunctiv și dreptul de acrescământ	181
176.2.1. Condițiile pentru a opera dreptul de acrescământ	182
176.2.2. Modul în care operează dreptul de acrescământ	183
Secțiunea a II-a. Dezmoștenirea (exheredarea)	185
177. Noțiune	185
178. Feluri	186
178.1. Dezmoștenirea directă	186
178.2. Dezmoștenirea indirectă	188
178.3. Dezmoștenirea sancțiune	189
179. Efecte	191
180. Nulitatea dezmoștenirii	195
Secțiunea a III-a. Execuțiunea testamentară	196
§1. Noțiunea și natura juridică a execuțiunii testamentare	196
181. Noțiune	196
182. Natură juridică	198
182.1. Asemănări	198
182.2. Deosebiri	200
§2. Atribuțiile (puterile) executorului testamentar	200
183. Limitare prin lege	200
184. Dreptul de administrare	201
185. Puterile executorului testamentar	202

Respect pentru oameni și cărți

§3. Încetarea execuțiunii testamentare	204
186. Cazuri de încetare a execuțiunii testamentare	204
187. Obligația de a da socoteală	205
188. Răspunderea executorului testamentar	206
Capitolul III. Limitele dreptului de dispoziție asupra moștenirii	207
189. Considerații introductive.....	207
<i>Secțiunea I. Oprirea actelor juridice asupra unei moșteniri nedeschise, viitoare</i>	<i>208</i>
190. Reglementare. Noțiune	208
191. Condiții	210
192. Sancțiunea aplicabilă	215
<i>Secțiunea a II-a. Oprirea substituțiilor, în general.</i>	
<i>Admisibilitatea în noul Cod civil a substituțiilor fideicomisare și a liberalităților reziduale</i>	<i>218</i>
193. Preliminarii. Considerații de ordin istoric.....	218
194. Substituțiile fideicomisare în sistemul Codului civil de la 1864	221
194.1. Elementele caracteristice ale substituției fideicomisare.....	222
194.1.1. Liberalități succesive având același obiect.....	223
194.1.2. Conservarea bunului care forma obiectul legatului.....	223
194.1.2. Stabilirea de către dispunător a ordinii succesore pentru cazul morții gratificatului	223
194.2. Sancțiunea aplicabilă.....	224
194.3. Substituția vulgară.....	226
194.4. Dubla liberalitate în uzufruct și nuda proprietate	227
195. Substituțiile în sistemul noului Cod civil. Preliminarii..	227
196. Noțiunea „substituției” în noul Cod civil.....	231
197. Substituția fideicomisară în noul Cod civil.....	232
197.1. Noțiune	232

197.2. Elementele caracteristice ale substituției fideicomisare.....	232
197.2.1. Existența a două liberalități succesive având același obiect.....	232
197.2.2. Existența unei sarcini a instituitului constând în obligația de a administra bunurile care constituie obiectul liberalității și de a le transmite, la decesul său, substituitului	233
197.2.3. Liberalitatea consimțită în favoarea substituitului urmează să se execute doar la decesul instituitului	233
197.3. Regimul juridic al substituției fideicomisare	234
197.3.1. Problema incapacităților	234
197.3.2. Aplicarea dispozițiilor referitoare la fiducie... ..	234
197.3.3. Efectele cu privire la bunurile care constituie obiectul liberalității.....	237
197.3.4. Drepturile substituitului	239
197.3.5. Intangibilitatea rezervei instituitului.....	240
197.3.6. Ineficacitatea substituției	241
198. Liberalitățile reziduale	242
198.1. Noțiune	242
198.2. Regimul juridic al liberalităților reziduale.....	243
198.2.1. Dreptul de dispoziție al instituitului. Interdicția de a dispune cu titlu gratuit.....	243
198.2.2. Independența patrimonială a instituitului	245
198.2.3. Aplicarea regulilor substituției fideicomisare	245
<i>Secțiunea a III-a. Oprirea liberalităților care încalcă rezerva succesorală</i>	<i>247</i>
§1. Rezerva succesorală și cotitatea disponibilă	247
199. Considerații preliminare	247
200. Noțiunea de „rezervă succesorală” și de „cotitate disponibilă”	248
201. Justificarea rezervei succesore	249
§2. Caracterele juridice ale rezervei succesore	252

Respect pentru operele și cărțile

202. Rezerva este o parte din bunurile moștenirii.....	252
203. Caracterul imperativ (de ordine publică) al rezervei	253
204. Caracterul propriu al dreptului la rezervă	254
205. Dreptul la rezervă în natură.....	255
206. Caracterul individual al rezervei.....	256
207. Problema indisponibilității rezervei.....	257
§3. Moștenitorii rezervatari	258
208. Precizări prealabile	258
A. Rezerva descendenților.....	260
209. Noțiunea de „descendenți”.....	260
210. Quantumul rezervei descendenților.....	260
211. Problema descendenților decedați la data deschiderii moștenirii sau care sunt nedemni ori renunțatori	261
211.1. Descendenții decedați	261
211.2. Descendenții nedemni sau renunțatori.....	262
B. Rezerva ascendenților privilegiați (părinților).....	266
212. Noțiunea de „părinți”.....	266
213. Quantumul rezervei părinților.....	266
C. Rezerva soțului supraviețuitor	270
214. Quantumul rezervei soțului supraviețuitor.....	270
215. Imputarea rezervei soțului supraviețuitor asupra moștenirii.....	275
D. Cotitatea disponibilă specială a soțului supraviețuitor în concurs cu descendenții dintr-o căsătorie anterioară a defunctului	276
216. Reglementarea și justificarea cotității disponibile speciale	276
217. Noțiunea de „alți descendenți decât cei comuni lor” în sensul art. 1.090 C. civ.	279
218. Liberalitățile care intră sub incidența dispozițiilor art. 1.090 C. civ.	280
219. Determinarea quantumului cotității disponibile ordinare și a cotității disponibile speciale. Regimul juridic al diferenței dintre cele două cotații disponibile	281
220. Sancțiunea depășirii cotității disponibile speciale	286

§4. Calculul rezervei și al cotității disponibile.....	287
221. Precizări prealabile	287
222. Determinarea activului brut al moștenirii, prin însurarea valorii bunurilor existente în patrimoniul succesoral la data deschiderii moștenirii	289
222.1. Probleme speciale privind evaluarea bunurilor	290
223. Determinarea activului net al moștenirii, prin scăderea pasivului succesoral din activul brut al moștenirii	294
224. Reunirea fictivă, doar pentru calcul, la activul net, a valorii donațiilor făcute în timpul vieții de către cel care lasă moștenirea.....	296
224.1. Reunire fictivă	296
224.2. Gratuități nesupuse reunirii.....	298
224.3. Prezumția de donație.....	300
224.3.1. Care sunt condițiile ce trebuie îndeplinite pentru aplicarea prezumției instituite de art. 1.091 alin. 4 C. civ.?	301
224.3.2. Persoanele care pot invoca prezumția instituită de art. 1.091 alin. (4) C. civ.....	304
224.3.3. Efectele prezumției.....	307
224.4. Evaluarea bunurilor	307
224.4.1. Regula generală	307
224.4.2. Reguli speciale.....	308
224.4.3. Evaluarea dezmembrămintelor proprietății	311
225. Ordinea efectuării operațiunilor necesare pentru stabilirea masei de calcul	312
226. Determinarea valorii concrete a rezervei și a cotității disponibile	314
§5. Reducțiunea liberalităților excesive	315
227. Noțiunea de „reducțiune”.....	315
228. Persoanele care pot invoca reducțiunea.....	316
229. Ordinea reducțiunii liberalităților excesive.....	320
229.1. Legatele se reduc înaintea donațiilor	320
229.2. Legatele se reduc toate deodată și proporțional, afară dacă testatorul a dispus că anumite legate vor avea preferință, caz în care vor fi reduce mai întâi celelalte legate	321

229.3. Donațiile se reduc succesiv, în ordinea inversă a datei lor, începând cu cea mai nouă	323
229.4. Ordinea și măsura reducăunii liberalităăilor indirecte	325
230. Căile procedurale de realizare a reducăunii	326
230.1. Reduăinea prin bună învoială	326
230.2. Reduăinea pe cale judecătorească	327
231. Efectele reducăunii	331
231.1. Efectele reducăunii în cazul legatelor	331
231.2. Efectele reducăunii în cazul donaăilor	332
232. Reduăinea unor liberalităăi speciale (donaăia sau legatul are ca obiect un uzufruct, uz ori abitaăie sau o rentă ori întreținere viageră)	336
§6. Raportul donaăilor	341
233. Noăiune	341
234. Domeniul de aplicare al raportului	342
235. Corelaăia dintre raport și reducăune	345
236. Condiăiile obligaăiei legale de raport al donaăilor	347
236.1. Să existe doi sau mai mulăi moștenitori cu vocaăie legală la moștenire în calitate de descendenăi ai defunctului sau de soă supravieăuitor	347
236.2. Moștenitorul obligat la raport să fi acceptat moștenirea	348
236.3. Moștenitorul legal să aibă și calitatea de donatar ...	349
236.4. Donaăia să nu fi fost scutită de raport	351
237. Persoanele care pot cere raportul	353
238. Donaăiile supuse raportului	355
239. Excepăiile de la obligaăia de raport	356
240. Modul de efectuare a raportului	359
240.1. Raportul prin echivalent	359
240.1.1. Evaluarea bunului în cazul raportului prin echivalent	362
240.2. Raportul în natură	363
241. Căile procedurale de realizare a raportului	365

§7. Imputarea liberalităăilor și cumulul rezervei cu cotitatea disponibilă	368
242. Punerea problemei	368
243. Gratificatul nu este moștenitor rezervatar	369
244. Gratificatul este moștenitor rezervatar, iar liberalitatea nu este supusă raportului	370
245. Gratificatul este moștenitor rezervatar, iar liberalitatea este supusă raportului	372
246. Situaăia în care există mai multe liberalităăi, raportabile și neraportabile, iar beneficiarii liberalităăilor sunt atât moștenitori rezervatari, cât și persoane care nu au această calitate	373
Bibliografie selectivă	377
- Codul de procedură penală	
- Codul de procedură civilă	
- Curtea Supremă de Justiăie	
- decizia	
- Hotărârea de Guvern	
- Înalăa Curte de Casaăie și Justiăie	
- Justiăia Nouă	
- Legatitatea Populară	
- Ordonanăa Guvernului	
- pagina	
- Pandectele Române	
- Repertoriu de practică judiciară în materie civilă a Tribunalului Suprem și a altor instanăe judecătorești pe anii 1952-1969 de I. Mihuăi, Al. Lesviodax, iar pe anii 1969-1975, 1975-1980 și 1980-1985 de I. Mihuăi (Ed. Știinăifică 1970, 1976, 1982, 1986)	
- Revista Română de Drept	
- Revista Română de Dreptul Afacerilor	
- Revista Română de Drept Privat	
- secăia civilă	
- secăia civilă și de proprietate intelectuală	
- tomul	

§7. Libertatea liberalității și cumulați	323
242. Puterea probatorie	328
243. Gratișul nu este moștenitor	329
244. Gratișul este moștenitor	326
245. Gratișul este supus raportului	326
246. Similitudinea în care există mai multe liberalități	331
247. Raportul și nepotărie	332
248. Raportul este moștenitor	332
249. Raportul este moștenitor	332
250. Raportul este moștenitor	332
251. Raportul este moștenitor	332
252. Raportul este moștenitor	332
253. Raportul este moștenitor	332
254. Raportul este moștenitor	332
255. Raportul este moștenitor	332
256. Raportul este moștenitor	332
257. Raportul este moștenitor	332
258. Raportul este moștenitor	332
259. Raportul este moștenitor	332
260. Raportul este moștenitor	332
261. Raportul este moștenitor	332
262. Raportul este moștenitor	332
263. Raportul este moștenitor	332
264. Raportul este moștenitor	332
265. Raportul este moștenitor	332
266. Raportul este moștenitor	332
267. Raportul este moștenitor	332
268. Raportul este moștenitor	332
269. Raportul este moștenitor	332
270. Raportul este moștenitor	332
271. Raportul este moștenitor	332
272. Raportul este moștenitor	332
273. Raportul este moștenitor	332
274. Raportul este moștenitor	332
275. Raportul este moștenitor	332
276. Raportul este moștenitor	332
277. Raportul este moștenitor	332
278. Raportul este moștenitor	332
279. Raportul este moștenitor	332
280. Raportul este moștenitor	332
281. Raportul este moștenitor	332
282. Raportul este moștenitor	332
283. Raportul este moștenitor	332
284. Raportul este moștenitor	332
285. Raportul este moștenitor	332
286. Raportul este moștenitor	332
287. Raportul este moștenitor	332
288. Raportul este moștenitor	332
289. Raportul este moștenitor	332
290. Raportul este moștenitor	332
291. Raportul este moștenitor	332
292. Raportul este moștenitor	332
293. Raportul este moștenitor	332
294. Raportul este moștenitor	332
295. Raportul este moștenitor	332
296. Raportul este moștenitor	332
297. Raportul este moștenitor	332
298. Raportul este moștenitor	332
299. Raportul este moștenitor	332
300. Raportul este moștenitor	332
301. Raportul este moștenitor	332
302. Raportul este moștenitor	332
303. Raportul este moștenitor	332
304. Raportul este moștenitor	332
305. Raportul este moștenitor	332
306. Raportul este moștenitor	332
307. Raportul este moștenitor	332
308. Raportul este moștenitor	332
309. Raportul este moștenitor	332
310. Raportul este moștenitor	332
311. Raportul este moștenitor	332
312. Raportul este moștenitor	332
313. Raportul este moștenitor	332
314. Raportul este moștenitor	332
315. Raportul este moștenitor	332
316. Raportul este moștenitor	332
317. Raportul este moștenitor	332
318. Raportul este moștenitor	332
319. Raportul este moștenitor	332
320. Raportul este moștenitor	332
321. Raportul este moștenitor	332
322. Raportul este moștenitor	332
323. Raportul este moștenitor	332
324. Raportul este moștenitor	332
325. Raportul este moștenitor	332
326. Raportul este moștenitor	332
327. Raportul este moștenitor	332
328. Raportul este moștenitor	332
329. Raportul este moștenitor	332
330. Raportul este moștenitor	332
331. Raportul este moștenitor	332
332. Raportul este moștenitor	332
333. Raportul este moștenitor	332
334. Raportul este moștenitor	332
335. Raportul este moștenitor	332
336. Raportul este moștenitor	332
337. Raportul este moștenitor	332
338. Raportul este moștenitor	332
339. Raportul este moștenitor	332
340. Raportul este moștenitor	332
341. Raportul este moștenitor	332
342. Raportul este moștenitor	332
343. Raportul este moștenitor	332
344. Raportul este moștenitor	332
345. Raportul este moștenitor	332
346. Raportul este moștenitor	332
347. Raportul este moștenitor	332
348. Raportul este moștenitor	332
349. Raportul este moștenitor	332
350. Raportul este moștenitor	332
351. Raportul este moștenitor	332
352. Raportul este moștenitor	332
353. Raportul este moștenitor	332
354. Raportul este moștenitor	332
355. Raportul este moștenitor	332
356. Raportul este moștenitor	332
357. Raportul este moștenitor	332
358. Raportul este moștenitor	332
359. Raportul este moștenitor	332
360. Raportul este moștenitor	332
361. Raportul este moștenitor	332
362. Raportul este moștenitor	332
363. Raportul este moștenitor	332
364. Raportul este moștenitor	332
365. Raportul este moștenitor	332

Titlul III	
Moștenirea testamentară	
AUB	- Analele Universității București
C. Ap.	- Curtea de Apel
Cas.	- Curtea de Casație
C. civ.	- Codul civil
CD	- Culegere de decizii
C. fam.	- Codul familiei
C. Jud.	- Curierul Judiciar
col. civ.	- colegiul civil
C. pen.	- Codul penal
C. pr. pen.	- Codul de procedură penală
C. pr. civ.	- Codul de procedură civilă
CSJ	- Curtea Supremă de Justiție
dec.	- decizia
H.G.	- Hotărârea de Guvern
ICCJ	- Înalta Curte de Casație și Justiție
JN	- Justiția Nouă
LP	- Legalitatea Populară
O.G.	- Ordonanța Guvernului
p.	- pagina
PR	- Pandectele Române
Repertoriu ...	- Repertoriu de practică judiciară în materie civilă a Tribunalului Suprem și a altor instanțe judecătorești pe anii 1952-1969 de I. Mișuță, Al. Lesvioldax, iar pe anii 1969-1975, 1975-1980 și 1980-1985 de I. Mișuță (Ed. Științifică 1970, 1976, 1982, 1986)
RRD	- Revista Română de Drept
RRDA	- Revista Română de Dreptul Afacerilor
RRDP	- Revista Română de Drept Privat
s. civ.	- secția civilă
s. civ. propr. int.	- secția civilă și de proprietate intelectuală
t.	- tomul

Respect pentru oameni și cărți

- T. - Tribunalul
- TJ - Tribunalul Județean
- TMB - Tribunalul Municipiului București
- T. Pop. - Tribunalul Popular
- T. Reg. - Tribunalul Regional
- TS - Tribunalul Suprem

Titlul III

Moștenirea testamentară

Capitolul I

Reguli generale cu privire la moștenirea testamentară

Secțiunea I

Noțiunea de testament. Condiții de validitate

§1. Definiția, caracterele juridice și cuprinsul testamentului

90. Precizări prealabile. Potrivit art. 955 alin. (1) C. civ., patrimoniul defunctului se poate transmite nu numai în temeiul legii (la persoanele, în ordinea și în cotele determinate de lege), dar și în temeiul voinței celui care lasă moștenirea, manifestată prin testament, caz în care moștenirea (devoluțiunea ei) este testamentară.

După cum am văzut¹, este posibilă și coexistența moștenirii legale cu cea testamentară [art. 955 alin. (2) C. civ.]. Codul nostru civil nu a păstrat principiul roman al incompatibilității moștenirii testamentare cu cea legală (*nemo partim testatus partim intestatus decedere potest*), permițând – iar dacă există moștenitori legali rezervatari impunând chiar – coexistența moștenirii legale cu cea testamentară.

Rezultă că, deși se poate afirma că în dreptul nostru moștenirea legală este regula și constituie dreptul comun în materia transmiterii patrimoniului succesoral, ea poate fi înlăturată – în tot sau în parte – în condițiile sau în limitele prevăzute de lege, prin testamentul lăsat de către *de cuius*².

¹ A se vedea Fr. Deak, R. Popescu, *Tratat de drept succesoral. Vol. I. Moștenirea legală*, Ed. Universul Juridic, București, 2013, p. 24-26.

² Admițând excepția de neconstituționalitate a art. 1 alin. (2) din Legea nr. 9/1998 privind acordarea de compensații cetățenilor români pentru bunurile trecute în proprietatea statului bulgar în urma aplicării Tratatului dintre România și Bulgaria, semnat la Craiova la 7 septembrie 1940 [text de lege potrivit cu care

Respect pentru oameni și cărți

Aceasta înseamnă că legea consacră principiul libertății testamentare, libertate la care nu se poate renunța¹, în sensul că orice persoană capabilă este liberă de a lăsa (sau a nu lăsa) un testament și de a dispune, pe această cale, de patrimoniul său pentru caz de moarte (*mortis causa*). Testamentul apare ca fiind „expresia ultimei gândiri și supremelor afecțiuni ale omului, care se mențin în secret și nu se dezvăluiesc decât după moarte”². Sau – cum s-a spus³ – „testamentul este consecința și complementul dreptului de proprietate. Un popor nu este cu adevărat liber, dacă nu are dreptul de a testa; libertatea testamentului este cea mai mare dovadă a libertății sale civile. Cine este acela, care ar putea să nu respecte ultimele cuvinte ale unui muribund? Voința omului, idealizată prin moarte, este una din cele mai mari puteri din lume”.

Vom vedea⁴ însă că, în dreptul nostru, libertatea testamentară nu este absolută, legea prevăzând imperativ anumite îngrădiri, cea mai importantă fiind instituția rezervei succesoriale prevăzută în favoarea unor moștenitori legali și care este sustrasă actelor liberale ale celui care lasă moștenirea, fie că este vorba de liberalitățile făcute în timpul vieții (donații) sau de cele pentru cauză de moarte (legate)⁵.

au dreptul la compensații „și cetățenii români, moștenitori *legali* ai foștilor proprietari”], Curtea Constituțională a statuat că art. 42 [devenit art. 46 după republicarea din anul 2003] din Constituție garantează dreptul la moștenire, fără a limita garanția instituită exclusiv la moștenirea legală. Întrucât, însă, dreptul la moștenire, în general, semnifică atât dreptul la moștenire legală, cât și la cea testamentară, limitarea impusă prin art. 1 alin. (2) din Legea nr. 9/1998 contravine dispozițiilor textului constituțional (a se vedea Curtea Constituțională, Dec. nr. 312/2002, publicată în M. Of. nr. 81 din 7 februarie 2003).

¹ „(...) Trebuie considerată ilicită o convenție prin care o persoană s-ar obliga să nu dispună pe cale testamentară de bunurile sale” (TS, col. civ., dec. nr. 1844/1956, în CD, 1956, vol. I, p. 367).

² G. Plastara, *Curs de drept civil român, vol. al III-lea (Succesiuni și liberalități)*, Ed. Cartea Românească, București, f.a., p. 483.

³ Troplong, *Donations entre vif et testaments*, citat de G. Plastara, în *op. cit.*, p. 484.

⁴ A se vedea *infra* nr. 189 și urm.

⁵ Astfel cum se va arăta la materia consacrată rezervei succesoriale, rezerva este protejată și împotriva dezmoștenirilor, adică a acelor dispoziții testamentare prin care testatorul îi înlătură de la moștenire, în tot sau în parte, pe unul sau mai mulți dintre moștenitorii săi legali.

91. Definiția legală a testamentului. În dreptul roman, celebrul jurisconsult clasic Ulpian (Ulpianus Domitius) a definit testamentul ca fiind „manifestarea, în conformitate cu legea, a voinței noastre, pentru a avea tărie după moarte” (*testamentum est mentis nostrae iusta contestatio, in id solemniter facta, ut post mortem nostram valeat*)¹, iar un alt jurisconsult clasic – nu mai puțin celebru –, Modestin, a considerat că „testamentul este o hotărâre legală a voinței noastre cu privire la ceea ce cineva vrea să se întâmple după moartea sa” (*testamentum est voluntatis nostrae iusta sententia de eo, quod quis post mortem suam fieri velit*)².

Conform art. 802 din Codul civil de la 1864, „Testamentul este un act revocabil prin care testatorul dispune, pentru timpul încetării sale din viață, de tot sau parte din avutul său”. Această definiție a fost criticată în literatura de specialitate³ întrucât vizează legatul ca dispoziție testamentară, iar nu testamentul, care poate cuprinde în conținutul său și alte (chiar și numai alte) dispoziții de ultimă voință cu regimuri juridice deosebite⁴.

Cu ocazia elaborării noului Cod civil s-a ținut seama de opiniile critice formulate în doctrină, iar definiția testamentului nu se mai reduce la cea a legatului, ci acoperă diversele dispoziții de ultimă voință pe care le poate include testamentul. Potrivit art. 1.034 C. civ., „Testamentul este actul unilateral, personal și revocabil prin care o persoană, numită testator, dispune, în una dintre formele cerute de lege, pentru timpul când nu va mai fi în viață”. După cum rezultă din această definiție, coroborată cu alte dispoziții legale, testamentul este un act juridic unilateral, solemn, esențialmente personal și revocabil.

¹ A se vedea E. Molcuț, *Drept privat roman*, Ed. Universul Juridic, București, 2011, p. 153.

² A se vedea M.D. Bob, *Probleme de moșteniri în vechiul și în noul Cod civil*, Ed. Universul Juridic, București, 2012, p. 124.

³ A se vedea, de exemplu, Fr. Deak, *Tratat de drept succesoral*, Ed. Universul Juridic, București, 2002, p. 160.

⁴ Pentru unele aspecte de ordin istoric privind noțiunea de „testament” în Codul civil Napoleon și în Codul civil român de la 1864, a se vedea M.D. Bob, *op. cit.*, p. 121-125.

92. Caractere juridice

a) Testamentul este un *act juridic* deoarece cuprinde manifestarea de voință a testatorului cu intenția de a produce efecte juridice și, ca atare, pentru a fi valabil, trebuie să îndeplinească condițiile de fond (consimțământul neviciat, capacitate, obiect și cauză) prevăzute de lege pentru orice act juridic și cele specifice liberalităților. Testamentul, ca act juridic, este *unilateral*: voința testatorului este producătoare de efecte, indiferent de atitudinea legatarului și înainte de acceptarea de către el a legatului; legatul se dobândește chiar din momentul deschiderii moștenirii prin actul unilateral al testatorului, dacă legatarul nu renunță la legat¹. Prin urmare, acceptarea legatului nu trebuie confundată cu acceptarea necesară în vederea încheierii unui contract (care se încheie prin oferta de a contracta și acceptarea ofertei). Cele două acte – testamentul și acceptarea legatului sau a altor dispoziții testamentare (de exemplu, execuțiunea testamentară) – sunt acte unilaterale distincte, cu efecte proprii fiecăruia și nu se unesc în sensul formării unui act juridic bilateral (contract).

b) Testamentul este un *act juridic esențialmente personal*, în sensul că nu poate fi încheiat prin reprezentare sau cu încuviințarea ocrotitorului legal. În măsura în care o persoană are capacitatea de a testa, o poate face exclusiv personal, iar dacă nu are această capacitate,

¹ În dreptul succesoral român, atât în cazul moștenirii legale, cât și în cazul moștenirii testamentare, transmiterea patrimoniului succesoral (transmisiune universală ori cu titlu universal) sau a bunurilor determinate din patrimoniu (transmisiune cu titlu particular) operează *de drept* din momentul deschiderii moștenirii fără vreo manifestare de voință din partea succesibilului și chiar fără știrea lui. Rezultă că, în dreptul nostru, patrimoniul succesoral *nu rămâne niciun moment fără titular*.

Cu toate că transmiterea patrimoniului succesoral se produce de drept din momentul deschiderii moștenirii, ea nu are caracter definitiv și obligatoriu. Dimpotrivă, ca principiu de ordine publică, legea precizează că „nimeni nu poate fi obligat să accepte o moștenire ce i se cuvine” (art. 1.106 C. civ.). Prin urmare, succesibilul (indiferent că are vocație ca moștenitor legal ori ca legatar universal, cu titlu universal sau cu titlu particular) are dreptul de a alege între consolidarea (confirmarea) titlului de moștenitor prin acceptarea moștenirii și desființarea acelui titlu prin renunțarea la moștenire. În acest sens, art. 1.100 C. civ. prevede că „Cel chemat la moștenire în temeiul legii sau al voinței defunctului poate accepta moștenirea sau poate renunța la ea”.

nu o poate face prin reprezentare sau cu încuviințarea altor persoane. Chiar dacă testatorul primește consultații de specialitate de la o altă persoană (de exemplu, avocat) în vederea redactării testamentului, el trebuie să exprime voința sa personală¹.

Din caracterul personal (și revocabil, unilateral) al testamentului, mai rezultă și caracterul lui *individual*, în sensul necesității ca el să exprime voința unei singure persoane; legea interzice ca două sau mai multe persoane să dispună, prin același testament, una în favoarea celeilalte sau în favoarea unui terț (art. 1.036 C. civ.)².

c) Testamentul este un *act juridic solemn*; sub sancțiunea nulității absolute, testamentul trebuie să fie încheiat într-una dintre formele prevăzute de lege. Posibilitatea de alegere a testatorului este limitată la formele reglementate strict de lege.

d) Testamentul este un *act juridic pentru cauză de moarte*; dacă legea nu prevede altfel, efectele dispozițiilor testamentare se produc numai la moartea testatorului. Prin urmare, condițiile de validitate ale testamentului se apreciază raportat la momentul întocmirii sale; în schimb, efectele pe care le produc dispozițiile sale se apreciază raportat la momentul morții testatorului³. Astfel fiind, legatarul nu dobândește niciun drept cât timp testatorul este în viață; testatorul păstrează dreptul de dispoziție asupra bunurilor de care dispune prin testament.

e) Testamentul este un *act juridic esențialmente revocabil*. Până în ultima clipă a vieții testatorul poate revoca sau modifica unilateral dispozițiile sale testamentare. El are un drept absolut, deci nesusceptibil

¹ Pentru a evidenția caracterul personal al testamentului sunt sugestive și prevederile art. 94 din Legea nr. 36/1995 din materia testamentului autentic. Astfel, „(1) Testatorul își dictează dispozițiile în fața notarului. Notarul public se îngrijește de scrierea testamentului, pe care apoi îl citește testatorului sau, după caz, îl dă să îl citească, făcând mențiune expresă despre îndeplinirea acestor formalități. Dacă dispunătorul își redactase deja actul de ultimă voință, testamentul autentic îi va fi citit de către notarul public. (2) După citire, dispunătorul trebuie să declare că actul exprimă ultima sa voință, testamentul fiind apoi semnat de către testator, iar încheierea de autentificare, de către notarul public”. Pentru amănunte, a se vedea *infra* nr. 126.

² Pentru amănunte, a se vedea *infra* nr. 113.

³ Vezi și TS, col. civ., dec. nr. 1838/1956, în CD, 1956, vol. I, p. 369.